

A tanszékvezető a társadalomföldrajz hasznáról A tanyarendszer szerepváltása

Becsei József professzor: A geográfus munkáját a települések vezetői is hasznosíthatják. (Fotó: Schmidt Andrea)

Tanulmánykötetet jelentett meg nemrég a Szegedi Tudományegyetem

Gazdasági Földrajzi Tanszéke Társadalomföldrajzi vizsgálatok két évezred találkozásánál címmel. Ez alkalomból beszélgettünk Becsei József professzorral, aki Mészáros Rezső rektortól vette át nemrég a tanszék irányítását.

Becsei József Debrecenben végezte el az egyetemet, történelem-földrajz szakon. Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének aspiránsaként nevéhez fűződik a tanyarendszer második világháború utáni kutatásának kezdeményezése. Ebben az évben lett egyetemi doktor, 1976-ban a földrajztudomány kandidátusa. 1981 óta óraadó tanár a szegedi tudományegyetemen – 1984-től címzetes egyetemi docensként. 1991-ben megszerezte a földrajztudomány doktora címet. 1992-től mellékállásban tanított az egyetemen általános társadalomföldrajzt, népesség- és településföldrajzt, szociálgeográfiát. 1993-ban címzetes egyetemi tanár lett, majd 1995-ben habilitált és egyetemi tanári kinevezést kapott. Mészáros Rezső rektorral választása után átvette tőle a Gazdasági Földrajzi Tanszék irányítását.

Középpontban a tanya

– Minek a hatására választotta kutatási területének a társadalomföldrajzt, ezen belül a tanyakutatást?
– Az orosházi gimnáziumban Keller József tanár úr adta a kezembe Mendöl Tibor egyetemi jegyzetét, aki a hazai ember- és társadalomföldrajz megteremtője és legjelesebb képviselője volt. Innen az érdeklődés a társadalomföldrajz iránt. Abban pedig, hogy elsősorban a tanya lett a kutatásaim tárgya feltehetően az is szerepet játszott, hogy magam is tanyán születtem.
– A szocializmus időszakában az országrányítók feltehetően nem úgy gondolkodtak a tanyáról, mint a kutatók.
– A tanyát nem tekintették

a településhálózat részének, inkább valami rossznak, amit meg kell szüntetni. Ennek részben politikai okai voltak, de a gazdaságban bekövetkezett változások is ebbe az irányba mutattak. A tanyai gazdálkodás és a nagyüzemi mezőgazdaság ugyanis „nem fért meg” egymás mellett. A tanya magántulajdonon alapuló gazdasági üzemforma, és ahol nincs magántulajdon, ott a tanyának sincs létjogosultsága. A tanyavilág megszűnését adminisztratív eszközökkel is igyekeztek előmozdítani: egyszerűen nem adtak felújítási engedélyt a tanyaakra. A politikai, gazdasági és adminisztratív szorítás nyomán drasztikus tanyapusztulás következett be. Jelentős részük fizikailag is megsemmisült, emellett a tanyai társadalom teljes előregedése következett be, hiszen a fiatalok a városokba menekültek a rohamosan romló tanyai életkörülmények miatt. Csak az öregek maradtak ott, akiknek már nem volt hova menniük. Ezt a folyamatot jól mutatja, hogy 1949-ben még egymillió ember élt tanyán, 1990-ben viszont már csak 200 ezren.

– Mi lenne ma a tanyákkal, ha nem avatkoztak volna be a természetes folyamatokba?

– Akkor sem maradtak volna meg a háború előtti nagy számban, mert szükségszerűen bekövetkezett volna a földbirtokok koncentrációja és a gazdálkodás centralizációja. Az 1945-ös földosztás után nagyon sok kisbirtokos tanya alakult ki, de az ötvenes években az a méret már nem volt gazdaságos. Egy részük feltehetően tönkrement volna, a fennmaradók pedig, koncentrálván az előbbieket földterületeit, olyan árutermelő farmergazdaságokká alakultak volna, amelyek a rentábilis gazdálkodáshoz szükséges birtokmétrével rendelkeznek.

– Milyen mértékben lehet ma visszatérni ehhez a település- és gazdálkodási formához?

– Az 1949-es tanyarendszer visszaállítása nem lehetséges. Egyrészt, mert a tanyai származású, mezőgazdasággal foglalkozó társadalom mára városivá lett, másrészt, mert ma sem a kisbirtok, inkább a közép méretű üzem a gazdaságos. A nagyobb városok közelében levő tanyák feltehetően szuburbanizálódnak. Mező-

gazdasági termeléssel, főlízással, állattartással pedig inkább a városoktól távolabb a fekvő tanyákon foglalkoznak. Elképzelhető a tanyák turisztikai célú hasznosításának elterjedése is.

Tanulmányok a területi fejlődésről

– Térjünk vissza az egyetemhez. Milyen tanszéket örökölt a rektor úrtól?

– Szerencsére kötelesegutód, ambiciózus kollégáim vannak; ilyen emberekkel pedig sok szépet és jót lehet csinálni. A problémát az anyagi szűkösség jelenti. A mindennapi alapműködéshez ugyan sok megcsorítottal elegendő a pénz, de arra már nem, hogy az ország más műhelyeiből hívjunk szakembereket, vagy, hogy saját magunk rendszereiben kiadhassuk publikációinkat.

– Most mégis megjelent egy tanulmánykötetük.

– Mészáros professzor úr határozta el, hogy a tanszék két-három évenként kötetben adja ki addigi kutatási eredményeit, részben azért, hogy ezzel is inspirálja a tudományos tevékenységet, ugyanakkor a „külvilág” figyelmét is felhívjuk arra, hogy mit csinálunk, mihez értünk. A kötetben olyan tanulmányokat adunk közre, amelyek időszakos társadalom- és gazdasági földrajzi problémákkal foglalkoznak: népesedési kérdésekkel, a határmenti vállalkozásokkal, a cigánytársadalom lehetőségeivel, a jövedelemviszonyok, a külföldi működőtőke területi különbségeivel, az infrastruktúra szerepével a területi fejlődésben, a mezőgazdaság helyzetével vagy a régióval kapcsolatos vitákkal. A tanulmányok egy része településekre vonatkozik, más részük a régióval, a Dél-Alföld kistérségeivel foglalkozik, de vannak közöttük országos szintű elemzések is.

– Az önök munkáját éppen olyan jól lehetne hasznosítani a mindennapi életben, mint bármely természettudományi alkalmazott kutatást. Mennyire élnek ezzel a döntéshozók, az irányítók?

– A korábbi években a települések fejlesztési terveinek elkészítésében a tanszék komoly feladatokat kapott, de az

utóbbi időben kevesebb a megkeresés. A települési és megyei önkormányzatok, a kistérségek, a területfejlesztés felelősei számára pedig valóban hasznos lehet az elméleti problémafelvetés, a jelenlegi helyzet részletes feltárása, megoldási javaslatok kidolgozása, amit a geográfia kínál. A most megjelent kötetet is erre kívánjuk felhívni a figyelmet.

Új szakirány az idegenforgalomban

– Milyen tervei vannak a tanszék jövőjéről?

– A Földrajztudományi Tanszékcsoporthoz tartozó tanszéken két szak oktatása folyik: földrajz tanárokat régóta, geográfusokat az utóbbi néhány évben képezünk. A geográfus képzésből kirepültek az első fecskék, a tapasztalatokat most értékeljük, és ezek alapján alakítjuk át az oktatást. Jelenleg egy specializációt, a településkutatást kínáljuk a hallgatóknak. Szeretnénk elérni, hogy ennek gyakorlati hasznossága jobban bekerüljön a köztudatba. A településkutató olyan szakember, aki tisztában van a települések gazdasági, társadalmi kérdéseivel, morfológiájával, belső mozgásával, tudása hasznos lehet a települések működtetésében az önkormányzatoknak, a társadalmi szervezeteknek, a területfejlesztés felelőseinek. A településkutató mellett szeretnénk hamarosan elindítani az idegenforgalmi specializációt is.

Terveim között szerepel a tanszék személyi állományának bővítése is, hiszen kevesebben vagyunk, mint amennyi a hallgatói létszám alapján indokolt lenne. Szeretném, ha az új kollégák között kezdődne és minősített oktatók egyaránt lennének. Fontos stratégiai feladat, hogy az informatika kínálta lehetőségeket, számítástechnikai eszközöket be kell építeni az oktatásba és a kutatói munkába. Szeretném erősíteni a kapcsolatunkat az ország más kutatóhelyeivel, műhelyeivel, tanszékeivel. És folytatni szeretném a tanszéken kiadott tanulmánykötetek sorát. Meggyőződésem, hogy a tanszék feladatait csak együtt tudjuk helyesen meghatározni, és a végrehajtás is annál eredményesebb, minél több vélemény épül be a kitűzött célokba.

Keczer Gabriella

Kötelező tanártovábbképzés

Akár a jó pap

A jó pedagógus, akár a jó pap, holtig tanul. Ennek megfelelően az utóbbi néhány évben számtalan kurzust hirdettek felsőoktatási intézmények, pedagógiai szolgáltató intézetek és vállalkozások. A kérdés, mely szerint mekkora szerepet játszik a tanártovábbképzésben a felsőoktatás, illetve a szabad piaci szféra, eldől-e látszik az előbbi javára.

A kötelező pedagógus-továbbképzési rendszer három éve működik, amelynek keretében az oktatók számtalan kurzus közül választhattak. A továbbképzési rendszernek három nagy pillére van: a százhusz órás kurzus, az intézményekben folyó posztgraduális képzés és a pedagógus-szakvizsga – tudtuk meg Benkő Zsuzsannától, a SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Karának főigazgató-helyettesétől. A közoktatási törvény kötelezővé teszi, hogy a pedagógusok hétévente százhusz órás képzésen vegyenek részt, aminek teljesítésével egy évvel csökkentik a kötelező bérlemelés hároméves várakozási idejét. A hétévenkénti továbbképzésen való részvétel elmulasztása saját hibából a munkaviszony megszüntetésével járhat. E kurzust akkreditált programmal rendelkező felsőoktatási intézményekben, pedagógiai szolgáltató intézeteknél és vállalkozásoknál le-

het elvégezni. Tudni kell, hogy az első diploma megszerzése utáni hét évben a pályakezdő pedagógusok még nem, az ötvenévesnél idősebbek pedig már nem köteleztettek a továbbképzésre. Ha valaki felsőoktatási intézményben folyó egy, másfél vagy két éves posztgraduális képzésre jelentkezik, s elvégzi a szakirányú továbbképzési szakot, akkor automatikusan teljesíti a százhusz órát. A posztgraduális képzés egyébiránt nem emeli a képzés szintjét. Tehát a főiskolai diplomával rendelkező továbbra is főiskolai végzettségű marad.

A továbbképzési kötelezettségnek más módon is eleget lehet tenni, például pedagógus-szakvizsga teljesítésével. Az oktatók szakvizsgáztatását csak felsőfokú pedagógusképző intézetek végeztetik. – Egy iskolaigazgató például néhány éven belül nem maradhat a posztján, illetve nem pályázhat a direktori székre, ha nincs meg a pedagógus-szakvizsgája – hangsúlyozta Benkő Zsuzsanna. A főigazgató-helyettes hozzátette, hogy a három rendszer nem határolódik el mereven egymástól, ugyanis ha valaki elvégzi például a százhusz órás kurzust, akkor azt az adott felsőoktatási intézmény a megfelelő kreditponttal beszámíthatja a pedagógus-szakvizsgához. Ugyanígy a posztgraduális képzésben is van olyan szak, mégpedig a közoktatás-vezető, amely

egyenértékű a pedagógus-szakvizsgával.

A SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Karon három területen számítástechnika-informatika egészességfejlesztő-mentálhigiéne és pszichológiai-vezető – kezdődik a pedagógus-szakvizsgára vonatkozó képzést. Utóbbi két területen a szakképzettégtől minnek után bármilyen szakos tanár elvégezheti. Tervezik továbbá a magyar nyelv és irodalom, a testnevelés és az alkalmazott társadalomismeret pedagógus-szakvizsga beindítását. A szakvizsga kötelező szabadon választott moduljából az előbbi a főiskola tanárképzésé, az utóbbi a pedagógusok nagyobb része egyébként szívesen vállalja a fentebb felsorolt képzéseket, ugyanis néhány esetben – a pedagógus-szakvizsgánál biztosan – háromszáz forintig terjedő jövedelemnövekedést eredményez a számukra.

Benkő Zsuzsa elmondta, hogy az idáig vitatott kérdés, mely szerint mekkora szerepet játszik a tanártovábbképzésben a felsőoktatás, illetve a szabad piaci szféra, a törvény szabályozásának után eldől-e látszik a tanárképző intézmény javára. A főigazgató-helyettes állította: mint ahogy a jogászok képzésben a graduális képzést folytató intézmények feladata a szakvizsgáztatás, úgy a pedagógusképzésnél is a tanárképző főiskolai és egyetemi karoknak kell azt biztosítani.

Szabó C. Szilvia

Bérczi Imrét köszöntötték

A „szellem jogának” szakértője

Munkatársunktól

Több mint négy évtizedes hagyomány a tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, hogy a hetvenedik életévüket betöltő, nyugdíjba vonuló professzorokat emlékkötettel búcsúztatja a kar. A múlt héten Bérczi Imre tiszteletére rendezett ilyen ünnepséget az ÁJTK.

Bérczi Imre professzor, aki majd fél évszázadon át volt a tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tagja és meghatározó egyénisége, a múlt héten ünnepelte hetvenedik születésnapját. A kar több mint négy évtizedes hagyománya szerint kollégái emlékkönyvvel köszöntötték, melyben a pályatársak, a barátok, a közvetlen és tágabb körben vett munkatársak tisztelegnek életművére.

Bérczi Imre 1930 március 31-én született Szegeden. Tanulmányait is városunkban végezte és 1952-ben fejezte be az egyetemet. Az akkori, ma már nehezen érthető szabályozás miatt csak 1957-ben avatták doktorrá. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Jogi Tanszékén volt rövid ideig tanársegéd, majd visszatért szülővárosába és alma materébe, azóta megismerkedés nélkül a Kar tagja. Oktatói pályáját 1959-ben kezdte mint óraadó, majd 1961-től egyetemi adjunktus, 1976-tól egyetemi docens és 1995-től egyetemi tanár. Oktató és ennek megfelelően tudományos tevékenysége igen széleskörű, kiterjed a polgári jog szinte minden területére, de nagy szakértelemmel és

Bérczi Imre professzor fél évszázadot töltött a katedrán. (Fotó: Karnok Csaba)

ügybuzgalommal foglalkozott a polgári jog hagyományos területétől kissé távolabb eső, ugyanakkor igen jelentős területével: a szellemi alkotások jogával és a nemzeti magánjoggal. Külön kiemelendő, hogy kidolgozta a jogi képviselő újítói jogot, de ugyanilyen szakértelemmel foglalkozott a szellemi alkotások jogának másik nagy területével, a szerzői joggal is. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy jelenleg is tagja a szerzői jogi szakértői testületnek, amely a szakma legkiválóbbjait gyűjti egybe és szakmailag komoly kérdésekben adnak szakvéleményt.

Bérczi professzor közéleti

tevékenysége ugyanolyan jelentős, mint tudományos vagy oktatói tevékenysége. Nincs illetve nem volt a karon olyan tisztség, amit nem töltött volna be. Volt tanszékcsoporthoz vezető, dékánhelyettes, dékán, szakszervezet vezető, egyetemi és kari tisztség, valamint megszámálhatatlan bizottság elnöke és tagja. Ezen a területen is magasabb munkát végzett egyedülállóan tudta feladatait maradéktalanul megoldani. Kivétel nélkül mindenki szerette, tisztelte és becsülte. Mindig megtalálta mindenki vel az a hangnemet és közlési módot, amellyel – hivatásból fakadóan – kellemetlen körülményt kellett közölni. Széles körű műveltségével pontosságát és szervező képességét nagyon kevesen tudták csak megközelíteni. Mindenről tudott mindenről tudott hallgatni. A hallgatók szerették és szeretik halk, nyugodt stílusáért, mindig megértő egyéniségéért.